

INNOVEREN MET OOG VOOR ETHIEK
PLEIDOOI VOOR MINIMUM ETHICAL VIABLE PRODUCT (MEVP)
Danielle Arets en Leon Heuts

Afgelopen zaterdag berichtte het FD over 3 vrouwen die zich onder de noemer *Dutch Alliance for Artificial Intelligence* (kortweg ALLIE) gaat richten op verantwoorde ontwikkeling en gebruik van Kunstmatige Intelligentie. Ze trekken ten strijde tegen de grote en lang niet altijd wenselijke invloed van algoritmes op ons leven, zoals het sollicitatie-algoritme van Amazon, dat automatisch toptalent selecteert, maar zichzelf heeft geleerd cv's van mannen boven vrouwen te verkiezen. Het FD vraagt de oprichters van ALLIE aan het eind van het artikel of ethiek een vrouwenonderwerp is; een vraag die de vrouwen handig pareren door aan te geven dat die vraag nooit aan een mannenbestuur gesteld zou worden en die ze ook hadden kunnen tackelen door te wijzen dat aan de oorsprong van ethiek juist mannen stonden. De Griekse filosofen Plato en vooral Aristoteles – wiens deugdenleer tot op de dag van vandaag zeer invloedrijk is – schreven over wat goed handelen is. Sindsdien zijn tal van vrouwelijke en mannelijke filosofen in hun voetsporen getreden, een traditie die ons onder meer mensenrechten bracht, ethische protocollen en – niet te vergeten – de gelijkheid van man en vrouw.

Maar op één vlak blijft het zoeken naar ethiek. Want belangrijker dan de vraag of ethiek door vrouwen dan wel mannen geagendeerd wordt, is de vraag waarom ethiek zo spaarzaam de agenda aanvoert in innovatievraagstukken. Zeker nu we niet alleen met de allesoverheersende macht van algoritmes worden geconfronteerd maar ook in toenemende mate worstelen met disruptieve innovaties: innovatieve producten of diensten die bestaande systemen dusdanig uitdagen dat er compleet nieuwe werkwijzen, verdienmodellen en ecosystemen ontstaan. Denk aan de bekende disruptoren als Airbnb en Uber. Deze digitale innovatieve systemen maken het de bestaande sectoren niet alleen verdomd lastig, maar staan soms ook op gespannen voet met publieke waarden. Wie in Amsterdam tussen de rolkoffers heen laveert, kan zich daar iets bij voorstellen. Het is nog steeds nauwelijks te geloven dat een klein stukje software hier een cruciale rol in heeft gespeeld. We zien hoe het privébelang door technologie het publieke belang van een leefbare stad in de weg kan zitten.

Er gaan daarom steeds vaker stemmen op om digitale systemen beter te reguleren. Zo stelde de gemeente Amsterdam een limiet aan het aantal dagen dat bewoners hun huis via Airbnb mogen verhuren. Ook de Belastingdienst bezint zich op maatregelen om Airbnb-inkomsten extra te belasten. Maar bij het reguleren van innovaties raken we verstrikt in een complex steekspel tussen overheid, invloedrijke tech-bedrijven, innovatieve start-ups, juristen en burgers, waarbij iedereen de verantwoordelijkheid afschuift op het netwerk. Vaak is het de overheid die in dit geval de loodzware handschoen moet oppakken en op de rem gaan staan met nieuwe wet- en regelgeving, sancties of boetes. Dat is een ondankbare en ook onnodige rol. In een netwerkeconomie zouden juist alle stakeholders die 'zware piet rol' moeten durven spelen door de ethische en maatschappelijke gevolgen van nieuwe innovaties al in een veel eerder stadium met elkaar te verkennen.

Het Rathenau Instituut benoemt in de vorig jaar verschenen publicatie [Opwaarderen](#), *borgen van publieke belangen in een digitale samenleving*, vijf blinde vlekken binnen *maatschappelijk verantwoord innoveren*. De borging van grond- en mensenrechten, het vertalen van maatschappelijke en ethische vraagstukken naar beleid, nieuwe verantwoordelijkheden voor ontwikkelaars aanwijzen en tot slot het organiseren van een maatschappelijk tegengeluid.

Omdat de sociaal-maatschappelijke gevolgen van nieuwe technologische systemen zich meestal niet op korte termijn laten voorspellen, is het nodig om al in de ontwikkelfase systematisch na te denken over de mogelijke consequenties. In hoeverre – en onder welke voorwaarden – willen we nieuwe diensten en systemen toelaten

in ons leven? Hoe kunnen we de werking ervan beter doordenken en consequenties ervan voorzien? Wie is verantwoordelijk en hoe wordt het tegengeluid georganiseerd? Dat vereist een nieuw innovatieproces waarbij we tijdens het ontwikkelproces voortdurend schakelen, soms naar de vijfde versnelling om vergezichten te ontwikkelen, maar soms ook weer even terugschakelen naar de eerste of tweede versnelling om het landschap goed in ons op te nemen

Vanuit de gedachte dat het goedkoper is om in een vroeg stadium fouten te maken, wordt er in de allereerste fase in een innovatietraject vaak toegewerkt naar een zogeheten Minimum Viable Product (MVP). Een MVP voldoet aan de minimale vereiste van het te ontwikkelen product, is snel en goedkoop te realiseren en is gericht op het testen van de levensvatbaarheid met klanten en gebruikers. Het MVP- en in het verlengde daarvan de *Lean methode* - wordt inmiddels breed omarmd door kleine en grote spelers die snel nieuwe ideeën willen testen. De snelheid waarmee een MVP ontwikkeld wordt, zit gedegen innovatie ook in de weg. Steeds vaker zien we dat het concept MVP als excuus gebruikt wordt om maar snel te beginnen en de 'concurrentie' voor te zijn. Daarmee wordt voorbij gegaan aan goed onderzoek en belangrijke ethische vragen genegeerd.

We pleiten daarom voor een *Minimum Ethical Viable Product*, waarbij we niet alleen wensen over gebruikersgemak maar ook over gebruikerswaarden durven te onderzoeken en testen. Alleen een toetsingskader, zoals nu vaak gebeurt op basis van een Ethical of Moral Impact Assessment aan het einde van een innovatietraject, is niet voldoende. We moeten in de strategische fase, tijdens het ontwikkelen van de eerste prototypes, de ethische vragen mee ontwerpen. Zo leren we ethiek structureel een plek te geven binnen het proces van innovatie en werken we toe naar *constructieve* (als tegenhanger van *disruptieve* en soms *destructieve*) innovatie.

Met Minimum Ethical Viable Products kunnen we de blinde vlekken- die het Rathenau instituut terecht aanwijst- inkleuren. Door samen te werken met experts op het gebied van technologie en ethiek. Fail Fast wordt dan niet langer door ethische of bedrijfseconomische parameters maar ook door ethische regels gestuurd.

Uiteindelijk wordt iedereen hier beter van. Ook tech bedrijven: nu technologie steeds meer verstrengeld raakt met het dagelijkse leven – denk ook aan de medische sector of onderwijs – is gedegen kennis van goed handelen cruciaal in de fase van productontwikkeling. Omdat applicaties voor privégebruik steeds meer nadrukkelijk een publieke of politieke rol spelen, ligt bovendien reputatieschade op de loer. Zie facebook en google+. Centraal in de ethiek staat het goede leven en vooral ook de vraag hoe je goed handelt. Laten we de inzichten van filosofen over dat thema vaker ter hand nemen; de innovaties worden er beter van evenals het leven zelf.

Danielle Arets is associate lector Journalistiek en Verantwoorde Innovatie aan Fontys Hogeschool voor de Journalistiek in Tilburg

Leon Heuts is voormalig hoofdredacteur van Filosofie Magazine en oprichter van The Human Story, een platform gericht op het verbinden van de humanities en techniek